

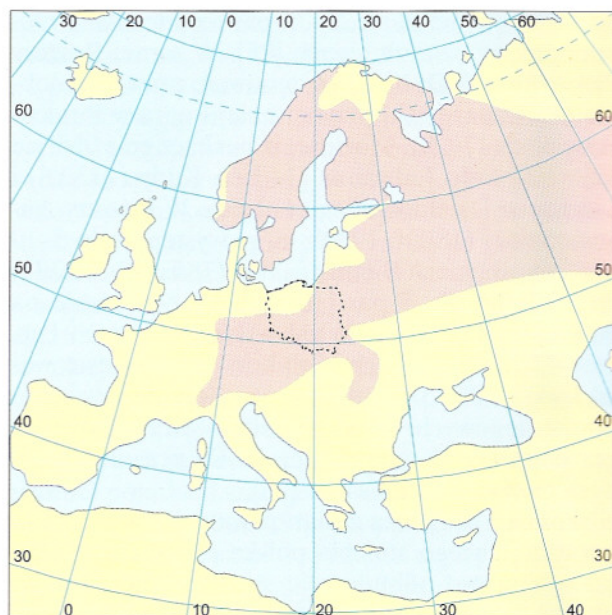
Glaucidium passerinum (Linné, 1758)

Sóweczka

Pygmy owl

Ordo: Strigiformes

Familia: Strigidae

dium gnieźdzącym się w zachodniej Palearktyce, a zarazem sięga najdalej na północ spośród sów należących do tego rodzaju. Rozróżnia się dwa podgatunki sóweczki: w Europie występuje *Glaucidium p. passerinum* (Linné, 1758), zasięg drugiego zaś — *G. p. orientale* Taczanowski, 1891 — ogranicza się do centralnej i wschodniej Syberii [8].

Rozmieszczenie. Sóweczka należy do fauny typu syberyjsko-kanadyjskiego. Występuje w pasie szerokości 600–1000 km, ciągnącym się od Skandynawii przez wschodnią Syberię do Sachalina, Mandżurii i północno-wschodnich Chin. Poza tym spotykana jest jako relikwit polodowcowy w centralnej Europie, gdzie zamieszkuje Alpy i Karpaty, a także inne, mniejsze góry europejskie, np. Wogezy, Schwarzwald, G. Harzu i Pireneje. Rzadziej jest spotykana na nizinach, chociaż w ostatnich latach odnotowano wyraż-

Status. Gatunek nieliczny, w kraju (200–250 par) występuje tylko regionalnie, głównie w górach na południu Polski oraz w Puszczy Białowieskiej. Chroniona. **Pochodzenie, systematyka.** Sóweczka jest gatunkiem pochodzenia tajgowego, jedynym z rodzaju *Glauci-*

ny wzrost jej liczebności w wielu populacjach (również nizinnych), a nawet pojaw na nowych obszarach, np. w Grecji i Belgii [5, 8, 9–11].

W Polsce najliczniejsze populacje występują w Karpatach, Sudetach, Puszczy Białowieskiej i Borach Dolnośląskich. Na pozostałym obszarze spotykana na rozproszonych, pojedynczych stanowiskach.

Siedlisko. Bory świerkowe, jodłowe i mieszane, w Bieszczadach z domieszką buka, a na zachodnich krańcach Śląska również bory sosnowe z domieszką świerka [2, 3, 18]. Preferuje starsze drzewostany z wyraźnymi piętrami bądź tereny o zróżnicowanej strukturze wiekowej. Nie bez znaczenia jest obecność drzew liściastych jako domieszki [11]. W miejscu występowania wymaga obecności kilku dziupli. Wielu autorów podkreśla również silny związek tego gatunku z obecnością terenów podmokłych, młodników, oraz terenów otwartych, m.in. torfowisk i halizn [np. 4, 10, 12]. Łowiska mogą być znacznie oddalone od drzewa lęgowego [13]. Poza sezonem lęgowym przebywa w bogatszych siedliskach lasów liściastych i mieszanych, gdzie łatwiej o pokarm [4]. W jego poszukiwaniu zbliża się nawet do siedzib ludzkich, zwłaszcza w północnej części zasięgu [10]. Na rozmieszczenie przestrzenne sówecki duży wpływ ma obecność konkurentów i wrogów, głównie sów innych gatunków, a zwłaszcza włochatki *Aegolius funereus* i puszczyka *Strix aluco*, które miejscami mogą zajmować podobne siedliska.

Zmiany siedliskowe. W odniesieniu do wymagań tego gatunku trudno je określić. Obecny wzrost liczby obserwacji może mieć częściowy związek z obumieraniem lasów, zwłaszcza w Sudetach.

Rozmnażanie. Gatunek monogamiczny. Toki rozpoczyna około dwa miesiące przed złożeniem jaj, tj. na przełomie lutego i marca. Terytorium lęgowe jest stosunkowo duże i obejmuje obszar ok. 1 km². Gniazduje w dziuplach, których średnica otworu nie przekracza zwykle 5 cm, wykutych przez duże dzięcioły, zwłaszcza dzięcioła dużego. Tylko wyjątkowo zajmuje budki lęgowe. W warunkach polskich jaja składa w drugiej połowie kwietnia i na początku maja, w liczbie 3–7 (średnio 5). Wysiaduje wyłącznie samica przez 28 dni od złożenia ostatniego lub przedostatniego jaja, toteż pisklęta kłują się i wylatują niemal równocześnie, co jest wyjątkiem wśród sów. Samiec w okresie inkubacji i przebywania piskląt w dziupli przynosi pokarm samicy, która rozdziela go między pisklęta. Dopiero po ich wylocie karmi je również samiec. Samica rozpoczyna regularne polowania mniej więcej po 2 tygodniach od wykucia się piskląt. W pokarmie sówecki na terenie Polski przeważają ptaki (60–85%) [13]. Przez cały rok sowa ta przechowuje ofiary w swego rodzaju spiżarniach [8, 10, 11, 13].

Wielkość populacji wolno żyjącej. Według najnowszych ocen w Polsce gniazduje 200–250 par [18]. Rzeczywista liczba może być jednak większa i dochodzić nawet do 400 par lęgowych [np. 1, 15, 17].

Największa populacja sówecki istnieje od lat w Puszczy Białowieskiej — szacuje się ją na 40–50 par lęgowych [4, 16]. W ostatnich latach podobnie duże populacje wykryto w Borach Dolnośląskich (ok. 50 par) [2, 17–18]), Górach Stołowych (25–30 par) [12, 13]), a nieco mniejszą w Karkonoszach (ok. 20 par) [14]). W Karpatach Zachodnich podobno można się doliczyć 50 stanowisk [6], częste są też doniesienia o stwierdzeniu tego gatunku w Bieszczadach [17, 20].

Dane historyczne. W XIX w. była nierzadkim gatunkiem lęgowym w Augustowskim, na Podlasiu, Lubelszczyźnie i Kielecczyźnie. Występowała też na Śląsku, gdzie „(...) w kwietniu 1832 r. zdobyto kilka (lub tylko parę) okazów nad Małą Panwią na Opolszczyźnie i widywano ten gatunek wiosną wielokrotnie, a w 1880 r. zabito jedną sóweckę przy gnieździe z jajami w Górach Stołowych. Poza tym pojedyncze okazy zdobyto w pierwszej połowie XIX w. w Górach Izerskich, w 1804 r. w okolicach Żmigrodu, w 1796 r. koło Gronowic pod Sycowem, przed laty na Ślęży, późną jesienią 1899 r. schwytano jedną koło Twaroga pod Tarnowskimi Górami, wreszcie miano ją widzieć w 1887 r. koło Bukowiny Bobrzańskiej pod Żaganiem oraz koło Ledna pod Sulechowem. Mniej przekonujące są informacje o spotkaniu sówecki w latach dziewięćdziesiątych koło Lginia i Dębowej Łąki pod Wschową, jako pochodzące z trzeciej ręki. W XIX stuleciu sówecka niewątpliwie gniazdowała także w Karpatach (łącznie z Tatrami), a także w czterech miejscach na Mazurach [19]. Doniesienia z Wybrzeża mogły dotyczyć ptaków przelotnych, choć gniazdowanie tam również nie jest wykluczone.

Kierunek i prognoza zmian w populacji. W ostatnich latach obserwuje się w Polsce wzrost obserwacji tych sów, co może być zarówno wynikiem wzrostu liczebności populacji, jak i specjalnych poszukiwań tej sowy [18]. Przykłady dobrze kontrolowanych pod względem ornitologicznym rejonów Polski, np. Karkonoszy [5, 7, 14], mogą świadczyć bardziej jednoznacznie niż gdzie indziej o wzroście liczebnym sówecki. Trudno jednak powiedzieć, jak długo tendencja wzrostowa tego gatunku w Polsce może się utrzymać. Jego szerokie spektrum pokarmowe oraz znaczny sukces lęgowy [13] pozwalają przypuszczać, że utrzyma się on przynajmniej na obecnym poziomie liczebnym, jeszcze długo, jakkolwiek postępująca lokalnie degradacja lasów może z czasem doprowadzić do załamania się populacji sówecki [9].

Stosowane sposoby ochrony. Podlega ochronie gatunkowej (Dz.U. 1995, nr 13, poz. 61). Duża część populacji znajduje się w granicach istniejących parków narodowych: Białowieskiego, Karkonoskiego, Gór Stołowych oraz niektórych rezerwatów przyrody. Objęta Konwencją Berneńską — *Appendix II* i Dyrektywą Ptasią UE — *Annex I*.

Proponowane sposoby ochrony. Niezależnie od stosowanych form ochrony zaleca się tworzenie niewielkich stref ochronnych wokół miejsc rozrodu oraz

zachowywanie drzew dziuplastych, zwłaszcza tam, gdzie jest ich niewiele. Deficyt dziupli naturalnych może w pewnym stopniu zrekompensować wywieśzanie odpowiednich budek służących ptakom przede wszystkim jako schronienie i spiżarnie w okresie obfitości pokarmu.

Summary. The pygmy owl population has been estimated at 200–250 breeding pairs in Poland. Most of them have been reported from Białowieża Primeval Forest (40–50 pairs), the Sudetes (45–50 pairs) and the Bory Dolnośląskie forests (approx. 50 pairs). An increase in the number of records has recently been noted, which may be a result of more intense prospecting and also may reflect the growth of the native population. Strictly protected by law.

Źródła informacji. 1. Bednorz 2000; 2. Bena W. — inf. ustna; 3. Ćwikowski 1996; 4. Domaszewicz 1997; 5. Dyrz A. 1992; 6. Felger A. F. — inf. ustna; 7. Flousek, Gramsz 1999; 8. del Hoyo i wsp. (red.) 1999; 9. König i wsp. 1999; 10. Mikkola 1983; 11. Mikkola 1997; 12. Mikusek 1996; 13. Mikusek R. — mat. niepubl.; 14. Pałucki 2000; 15. Pałucki A. — inf. ustna; 16. Pugaciewicz 1997; 17. Raporty KF 1–14; 18. Stawarczyk i wsp. — w druku; 19. Tomiałojć 1990; 20. Walasz, Mielczarek (red.) 1992.

Opracował/Elaborated by R. Mikusek

Strix uralensis (Pallas, 1771)

Puszczyk uralski

Ural owl

Ordo: *Strigiformes*

Familia: *Strigidae*

Status. Gnieździ się licznie w Karpatach, prawdopodobnie zanikł natomiast na Mazurach. Dawniej notowany także na Śląsku. Chroniony.

Pochodzenie, systematyka. Typowy gatunek tajgowy [1, 5], prawdopodobnie dość młody, w plejstocenie oddzielił się od pospolitego u nas puszczyka *Strix aluco* Linné, 1758 [11], z którym daje płodne potomstwo [16–17]. Szczątki kopalne znaleziono na czterech stanowiskach, z których 3 znajdują się z dala od granic dzisiejszego zasięgu (Węgry — 2, Szwajcaria — 1). W Polsce szczątki tego puszczyka odkryto w warstwach z okresu zlodowacenia bałtyckiego w jaskini Raj pod Kielcami (14/Md) [1]. Gatunek politypowy; klinalnie zróżnicowany pod względem wielkości i ubarwienia. Polska populacja mazurska jest zaliczana do podgatunku *Strix u. liturata* Lindroth, 1788, podczas gdy karpacza i dawna śląska — do *S. u. macroura* Wolf, 1810 [5, 7].

Rozmieszczenie. Dość szeroki pas lasów borealnych i eurazjatyckiej tajgi od Skandynawii i krajów nadbałtyckich po Morze Japońskie oraz wyspach obszary Karpat, Alp i Gór Dynarskich [1, 7, 12].

W Polsce puszczyk uralski gnieździ się licznie w Karpatach i na Podkarpaciu, m.in. na Pogórzu Strzyżowskim (16/P), Pogórzu Przemysko-Dynowskim wraz z Górami Słonnymi (17–18/P–R), a także w Puszczy Niepołomickiej (13/Oi, k–l) [3–4, 18–19] i lasach Wierchosławicko-Radłowskich k. Tarnowa (14/Ok; 14/Pb) [10]. Niewielka populacja puszczyka uralskiego stale występuje w masywie Babiej Góry [14], nie wykazano go natomiast z Tatr [10]. W latach 1984–92 pary i odżywające się samce odnotowano w lasach Zamojszczyzny i Gór Świętokrzyskich. Nie potwierdzono występowania tego puszczyka na Mazurach [por. 9, 21] i Śląsku (m.in. pod Świdnicą — 5/Mi). Gatunek osiadły.